

RCL. DPiO 5604-138/13

ANALIZA

**WYROKU TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO
Z DNIA 26 LISTOPADA 2013 R., SYGN. AKT SK 33/12**

I. INFORMACJE O ORZECZENIU:

1. Metryka orzeczenia:

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 listopada 2013 r., sygn. akt SK 33/12. Sentencja orzeczenia została ogłoszona w dniu 4 grudnia 2013 r. w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej pod poz. 1436.

2. Sentencja orzeczenia:

Art. 426 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.), w brzmieniu obowiązującym do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246), w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów nieopłaconej przez strony pomocy prawnej udzielonej z urzędu, zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy, **jest niezgodny** z art. 78 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnej regulacji:

Przepis art. 426 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, zwanego dalej „k.p.k.”, został zmieniony z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246), zwanej dalej „ustawą nowelizującą”, tj. z dniem 22 marca 2011 r. Powyższe oznacza, że przepis w brzmieniu zakwestionowanym przez Trybunał Konstytucyjny obowiązywał do dnia 21 marca 2011 r.

4. Stan prawny (na gruncie którego wydano orzeczenie):

Trybunał Konstytucyjny badał zgodność z Konstytucją normy zawartej w przepisie art. 426 § 2 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia wejścia w życie ustawy nowelizującej, tj. do dnia 21 marca 2011 r. Przed tą datą ww. przepis obowiązywał w przytoczonym niżej brzmieniu:

„Art. 426. § 1. Od orzeczeń wydanych przez sąd odwoławczy na skutek odwołania nie przysługuje środek odwoławczy.

§ 2. Od innych orzeczeń sądu odwoławczego oraz od orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 3. Od wydanych w toku postępowania odwoławczego postanowień o przeprowadzeniu obserwacji w zakładzie leczniczym, o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz nałożeniu kary porządkowej przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego.”.

Przepis § 1 w art. 426 k.p.k. przewidywał zatem bezwzględną niedopuszczalność wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia sądu II instancji, wydanego po rozpatrzeniu zwyczajnego środka odwoławczego. Zgodnie z treścią art. 426 § 2 k.p.k. jedynie inne (niż określone w § 1) orzeczenia wydane przez sąd odwoławczy lub orzeczenia wydane przez Sąd Najwyższy mogły być zaskarżone, ale wyłącznie w sytuacji, gdy możliwość taką przewidywały przepisy ustawy. Natomiast § 3 w art. 426 k.p.k. przewidywał wskazane już wyżej trzy rodzaje postanowień, które mogły być zaskarżane pomimo tego, że wydane zostały w toku postępowania odwoławczego i przez ten sąd.

Ustawa nowelizująca zmieniła brzmienie art. 426 k.p.k i od chwili jej wejścia w życie przepis ten w § 1 przewiduje, że od orzeczeń sądu odwoławczego oraz od orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej. Tym samym bezwzględna niedopuszczalność wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia sądu II instancji została z chwilą wejścia w życie ustawy nowelizującej przełamana. O dnia 22 marca 2011 r. od orzeczeń sądu odwoławczego wydanych po rozpoznaniu apelacji oraz w toku postępowania odwoławczego zwykły środek odwoławczy nie przysługuje, ale jedynie w sytuacji braku odrębnych przepisów ustawowych.

Wprowadzając powyższą zmianę przepisu ustawodawca jednocześnie sam wskazał jeden wyjątek od niezaskarżalności orzeczeń sądu II instancji, wydanych po rozpatrzeniu środka odwoławczego – odnoszący się do wprost wskazanego w ustawie postanowienia wydanego po rozpoznaniu zażalenia, oraz trzy wyjątki dopuszczające zaskarżanie określonych postanowień wydanych w toku postępowania odwoławczego. Określił je w art. 426 § 2 k.p.k. poprzez wskazanie, że od postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wydanego na skutek zażalenia, a także od wydanego w toku postępowania odwoławczego postanowienia o przeprowadzeniu obserwacji, o zastosowaniu środka zapobiegawczego lub nałożeniu kary porządkowej przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego.

Z uwagi na fakt, że analizowane orzeczenie Trybunału zapadło w kontekście przyznania kosztów procesu, wskazać należy, że zgodnie z art. 616 § 1 pkt 1 k.p.k. do kosztów procesu należą koszty sądowe, które obejmują m.in. wydatki poniesione przez Skarb Państwa od chwili wszczęcia postępowania (art. 616 § 2 pkt 2 k.p.k.). Z kolei do wydatków Skarbu Państwa

art. 618 § 1 pkt 11 k.p.k. zalicza koszty nieopłaconej przez strony pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokatów. O kosztach pomocy prawnej sąd orzeka w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie (art. 626 § 1 k.p.k.). Zaś zgodnie z art. 626 § 3 k.p.k. (który od chwili wejścia w życie k.p.k. pozostaje niezmieniony) na postanowienie w przedmiocie kosztów służy zażalenie, ale jedynie w sytuacji, gdy nie została wniesiona apelacja.

Należy zatem wskazać, że przepis art. 426 k.p.k. nie przewidywał możliwości zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu, o których sąd odwoławczy orzekł po raz pierwszy, w brzmieniu obowiązującym przed dniem 22 marca 2011 r., jak również nie przewiduje jej po wejściu w życie ustawy nowelizującej. Na możliwość taką nie wskazują również inne przepisy k.p.k. Oczywiście jak wskazano wyżej z treści przepisu art. 626 § 3 k.p.k. wynikała (i wynika) możliwość zaskarżenia rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów procesu, jednakże ustawodawca zawęził w sposób niebudzący wątpliwości, że możliwość ta dotyczy wyłącznie orzeczeń w przedmiocie kosztów wydanych przez sąd I instancji, a nie przez sąd odwoławczy. Na gruncie stanu prawnego obowiązującego przed dniem 22 marca 2011 r. pogląd taki wyraził również Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 maja 2010 r. (sygn. akt III KZ 38/10, OSNKW 2010/8/74), prezentując, aktualne obecnie, stanowisko, iż z żadnego innego przepisu k.p.k. nie wynika dopuszczalność wniesienia zażalenia na orzeczenie sądu odwoławczego w przedmiocie kosztów procesu i że w szczególności nie wynika ona z art. 426 § 3 k.p.k., określającego odstępstwa od reguły określonej w § 2 tego przepisu (w brzmieniu sprzed wejścia w życie ustawy nowelizującej).

5. Powołany wzorzec konstytucyjny:

Zakwestionowany przepis art. 426 § 2 k.p.k., w brzmieniu sprzed 22 marca 2011 r., badany był w oparciu o art. 78 Konstytucji, wyznaczający standard konstytucyjny, zgodnie z którym każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w I instancji. Przepis ten obejmuje swym zakresem wszystkie postępowania zarówno te toczące się przed sądem bądź innym organem, jak i te dotyczące głównego przedmiotu postępowania bądź mające charakter uboczny. Powyższa zasada nie ma charakteru absolutnego, bowiem sam ustrojodawca w treści art. 78 Konstytucji przesądził o dopuszczalności wyjątków, stawiając jedynie warunek, że wyjątki te wraz z trybem zaskarżania muszą być określone w ustawie, przy uwzględnieniu zasady proporcjonalności wynikającej z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Rozpatrując niniejszą sprawę Trybunał dokonał również wykładni pojęcia „orzeczenia wydanego w I instancji”, uznając ostatecznie, że na gruncie tej sprawy zasadnicze zastosowanie ma pogląd wyrażony przez Trybunał w wyroku z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. akt SK 10/09,

który również dotyczył postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji. Stanowisko zaprezentowane w przywołanym orzeczeniu, w myśl którego „(...) w zakresie orzekania o kosztach procesu za sąd pierwszej instancji należy uznać ten sąd, który orzekł o zwrocie kosztów w danym zakresie po raz pierwszy”, zostało podtrzymane przez Trybunał rozpatrujący niniejszą sprawę.

Trybunał Konstytucyjny badał zakwestionowany przepis również w oparciu o art. 45 ust. 1 Konstytucji, który stanowi o prawie każdego obywatela do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Zdaniem Trybunału na omawiane prawo składają się cztery zasadnicze gwarancje, tj. prawo do sądu, rozumiane jako prawo uruchomienia procedury przed sądem, prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnej z wymogami sprawiedliwości i jawności, prawo do wyroku sądowego, rozumiane jako prawo jednostki do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sądowego, a także prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających zawisłe przed nimi sprawy. Zakres normatywny prawa do sądu wyznaczany jest natomiast w oparciu o użyte przez ustrojodawcę w art. 45 ust. 1 Konstytucji pojęcie „sprawy”, obejmujące wszystkie spory prawne, w których dochodzi do rozstrzygnięcia o prawach danego podmiotu (pozostającego w relacji do innych równorzędnych podmiotów lub władzy publicznej), w sytuacji gdy natura łączącego ten podmiot stosunku prawnego wyklucza podejmowanie w powyższym zakresie arbitralnych decyzji przez drugą stronę tego stosunku. Jednocześnie Trybunał podkreślił, że pojęcie „sprawy” odnosi się nie tylko do postępowań „głównych”, ale również do innych postępowań, w tym również tych o charakterze incydentalnym, w których sąd rozstrzyga o prawach albo obowiązkach jednostki.

Mając powyższe na uwadze Trybunał stanął na stanowisku, że koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu są konstytucyjnie chronionym prawem w rozumieniu art. 64 ustawy zasadniczej, przysługującym pełnomocnikowi świadczącemu taką pomoc. Trybunał wskazał, że koszty te stanowią ekonomiczny ekwiwalent za wykonaną pracę i mają swoje źródło w stosunku prawnym łączącym Skarb Państwa i tego pełnomocnika, będącego jedynym podmiotem legitymowanym, z uwagi na osobisty i bezpośredni interes, do dochodzenia tych kosztów. Oczywistą konsekwencją powyższego było przyjęcie, że orzekanie w przedmiocie kosztów nieopłaconej przez strony pomocy prawnej udzielonej z urzędu jest „sprawą” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Wobec przytoczonych wyżej ustaleń Trybunał Konstytucyjny nie znalazł na tyle istotnych powodów, które uzasadniałyby wyłączenie spod ochrony mającej swe źródło w przepisach Konstytucji, praw majątkowych adwokata udzielającego pomocy prawnej z urzędu. Powyższe

stanowisko uzasadniało zatem stwierdzenie, że konieczne jest zagwarantowanie dla tych roszczeń drogi sądowej oraz możliwości ich zaskarżenia w myśl przepisów art. 78 ustawy zasadniczej. Trybunał mając świadomość, że zdanie drugie art. 78 Konstytucji dopuszcza ustanowienie w ustawach wyjątków od zasady zaskarżalności orzeczeń (i decyzji) wydanych w I instancji, nie dostrzegł jednak na gruncie rozpatrywanej sprawy żadnego uzasadnienia dla wyłączenia zaskarżalności w stosunku do orzeczeń w przedmiocie wynagrodzenia pełnomocnika wyznaczonego z urzędu, wydanych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy. Oczywiście Trybunał nie negował istoty wartości konstytucyjnych, jakimi są efektywność postępowań prowadzonych przez organy władzy publicznej, a także dobro wymiaru sprawiedliwości, dla ochrony których przedmiotowe wyłączenie mogło zostać przez ustawodawcę wprowadzone. Jednakże, zdaniem Trybunału, w niniejszej sprawie wartości te nie odgrywały znaczącej roli i to z trzech powodów. Pierwszym jest fakt, że pozbawienie pełnomocnika świadczącego pomoc prawną z urzędu możliwości zaskarżenia orzeczenia sądu w przedmiocie wynagrodzenia za jego usługi, nie wywiera żadnego wpływu na bieg sprawy głównej, w której został on wyznaczony. Kolejnym wskazanym przez Trybunał powodem jest okoliczność, że wynagrodzenie za świadczenie pomocy prawnej z urzędu jest świadczeniem podlegającym ochronie konstytucyjnej przewidzianej w art. 64 ustawy zasadniczej i specyficzny stosunek prawny będący źródłem tego prawa, jest nieistotny w kontekście dochodzenia tego roszczenia przed sądem. Jako ostatni argument Trybunał przywołał okoliczność, że brak w zakwestionowanym art. 426 § 2 k.p.k., w jego brzmieniu obowiązującym przed 22 marca 2011 r., możliwości zaskarżenia przez pełnomocnika z urzędu orzeczenia dotyczącego kosztów świadczonej przez niego pomocy prawnej, należy potraktować jako „niezamierzone pominięcie legislacyjne”, które swoje źródło ma w pozostałych przepisach k.p.k. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego są to te regulacje, których obowiązywanie skutkuje traktowaniem sądu sprawującego kontrolę nad prawidłowym tokiem postępowania przygotowawczego każdorazowo jako sądu odwoławczego i to nawet takim przypadku, kiedy daną kwestię rozstrzyga on po raz pierwszy. Trybunał podkreślił bowiem, że nie każde rozstrzygnięcie sądu formalnie odwoławczego należy z automatu traktować jako orzeczenie wydane w II instancji.

Konsekwencją omówionych rozważań było przyjęcie, że art. 426 § 2 k.p.k., w brzmieniu obowiązującym przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, narusza standardy konstytucyjne określone w art. 78 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

II. SKUTKI ORZECZENIA:

Orzeczenie przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności art. 426 § 2 k.p.k., w zakresie, w jakim nie przewiduje on możliwości zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów

nieopłaconej przez strony pomocy prawnej udzielonej z urzędu, zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy z przyjętymi w niniejszej sprawie wzorcami kontroli konstytucyjnej nie powoduje usunięcia zakwestionowanego przepisu z obowiązującego systemu prawa. Dzieje się tak z dwóch powodów. Pierwszym z nich jest okoliczność, iż w przedmiotowej sprawie badane było brzmienie przepisu, które z dniem 22 marca 2011 r., zostało zmienione przepisami ustawy nowelizującej. Natomiast drugim powodem jest fakt, że podczas uchwalania przepisu art. 426 § 2 k.p.k. doszło do „niezamierzonego pominięcia legislacyjnego”, czyli niepełnego ukształtowania regulacji kodeksowej, dotyczącej zaskarżalności innych (niż wydanych na skutek odwołania) orzeczeń sądu odwoławczego, którego stwierdzenie nie skutkuje utratą mocy obowiązującej przez zakwestionowaną regulację.

III. WSKAZÓWKI DLA PRAWODAWCY:

Uzasadnienie orzeczenia nie zawiera szczegółowych wskazówek natury legislacyjnej.

IV. WYKONANIE ORZECZENIA:

1. Potrzeba wykonania orzeczenia:

Trybunał Konstytucyjny orzekł niekonstytucyjność przepisu art. 426 § 2 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia 22 marca 2011 r., które zostało następnie zmienione przepisami ustawy nowelizującej. Jednakże pomimo wejścia w życie tej ustawy przepis art. 426 k.p.k. w dalszym ciągu nie zawiera normy umożliwiającej zaskarżenie orzeczenia sądu odwoławczego w przedmiocie zwrotu nieopłaconych kosztów pomocy prawnej świadczonej przez pełnomocnika wyznaczonego z urzędu i to w sytuacji, gdy sąd odwoławczy orzeka w tej kwestii po raz pierwszy. Dlatego też następstwem analizowanego wyroku powinno być podjęcie prac legislacyjnych zmierzających do jego wykonania.

Dodatkowy argument świadczący za koniecznością podjęcia inicjatywy legislacyjnej stanowi okoliczność, że obecnie toczą się w Sejmie prace legislacyjne dotyczące senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (druk sejmowy nr 1379), mającego na celu nowelizację art. 394² § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.), zwanej dalej „k.p.c.”, poprzez jego uzupełnienie o możliwość zażalenia do innego równorzędnego składu postanowienia sądu drugiej instancji w sprawie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Podkreślenia wymaga, że projekt ten stanowi realizację wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2012 r., sygn. akt SK 20/11, w którym Trybunał orzekł niekonstytucyjność przepisu art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c., w brzmieniu obowiązującym do dnia 2 maja 2012 r., w zakresie, w jakim nie przewidywał on zażalenia na postanowienie sądu

II instancji oddalając wniosek pełnomocnika ustanowionego z urzędu o przyznanie od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej w postępowaniu przed sądem drugiej instancji.

2. Podmiot właściwy w zakresie objętym orzeczeniem:

Minister Sprawiedliwości.

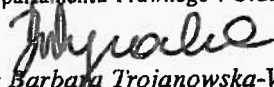
3. Kierunek rozwiązań/brzmienie przepisu:

Działania legislacyjne zmierzające do wykonania przedmiotowego wyroku powinny polegać na wprowadzeniu do k.p.k. przepisu, który umożliwi pełnomocnikowi wyznaczonemu z urzędu i świadczącemu na tej podstawie pomoc prawną, zaskarżenie orzeczenia sądu II instancji orzekającego po raz pierwszy w sprawie zwrotu nieopłaconych przez stronę kosztów tej pomocy. Wydaje się, że celowym byłoby wprowadzenie przedmiotowej zmiany w przepisie art. 426 § 2 k.p.k., jako kolejnego wyjątku od zasady niezaskarżalności orzeczeń sądu odwoławczego.

4. Etap prac nad projektem wykonującym orzeczenie:

Nie zostały podjęte prace zmierzające do wykonania przedmiotowego wyroku.

D Y R E K T O R
Departamentu Prawnego i Orzecznictwa

dr Barbara Trojanowska-Wysocka

Sporządziła: A. Waszyńska

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that this is essential for ensuring transparency and accountability in the organization's operations.

2. The second part of the document outlines the various methods and tools used to collect and analyze data. It highlights the need for consistent and reliable data collection processes to support effective decision-making.

3. The third part of the document focuses on the role of technology in modern data management. It discusses how advanced software solutions can streamline data collection, storage, and analysis, thereby improving efficiency and accuracy.

4. The fourth part of the document addresses the challenges associated with data security and privacy. It stresses the importance of implementing robust security measures to protect sensitive information from unauthorized access and breaches.

5. The fifth part of the document concludes by summarizing the key findings and recommendations. It reiterates the importance of a data-driven approach and encourages the organization to continue investing in its data management capabilities.

6. The final part of the document provides a list of references and resources for further reading. It includes links to relevant articles, books, and industry reports that offer additional insights into data management best practices.